

Utlåtande Rotel VIII (Dnr KS 2020/923)

Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2021-2024

Hemställan från socialnämnden

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.
Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2021-2024, antas enligt bilaga 2 till utlåtandet och enligt vad som anförs i utlåtandet.

Föredragande borgarrådet Jan Jönsson anför följande.

Ärendet

Socialnämnden har tagit fram ett nytt program, *Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2021-2024*, som är en fortsättning på tidigare program för anhörigstöd.

I socialtjänstlagen framgår att socialnämnden ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder.

Målet med programmet är att staden har ett anhörigperspektiv som genomsyrar alla verksamheter och yrkesgrupper som möter anhöriga. Syftet är att öka kvaliteten i socialtjänsten så att anhöriga har en bra livssituation, en god fysisk och psykisk hälsa och får likvärdiga insatser oavsett var i staden de bor.

Programmets målgrupp har breddats och inkluderar även barn som anhöriga, anhöriga till personer med koppling till våldsbejakande extremism, anhöriga till personer med en kriminell livsstil och anhöriga till personer som drabbats av skjutningar och dödligt våld.

Programmet innehåller sju olika avsnitt. Inledningen beskriver bland annat hur programmet bidrar till att uppfylla mål i Agenda 2030. Sedan följer ett avsnitt om lagstiftning, centrala begrepp och utgångspunkter. Vidare avsnitt om närstående, anhöriga samt om stöd till anhöriga. De sista två avsnitten tar upp organiseringen av utförandet av stödet till anhöriga samt samverkan med externa aktörer. Förutom intern samverkan tar programmet upp vikten av samverkan med civilsamhället och med hälso- och sjukvården.

Programmet avslutas med en lista på åtgärder som ska genomföras under programtiden. Exempel på saker som ska göras är att tydliggöra kontaktvägar till socialtjänsten för anhöriga på Stockholms stads hemsida, att ta fram ett stödmaterial om programmets nya målgrupper och att inkludera anhörigperspektivet i utbildningar till nyanställda.

Socialnämnden och äldrenämnden åtar sig i programmet att tillsammans med stadsdelsnämnderna utvärdera och revidera programmet i sin helhet år 2023.

Beredning

Ärendet har initierats av socialnämnden och remitterats till stadsledningskontoret, äldrenämnden, Bromma stadsdelsnämnd, Kungsholmens stadsdelsnämnd, Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd, Skarpnäcks stadsdelsnämnd, Spånga-Tensta stadsdelsnämnd, Södermalms stadsdelsnämnd, kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor, kommunstyrelsens pensionärsråd, Anonyma Alkoholister, Autism- och Aspergerförbundet, Brukarföreningen Stockholm, Demensföreningen i Stockholm, Funktionsrätt Stockholms stad, Maskrosbarn, Musketörerna, PRO, SPF Seniorerna och Stockholms stads anhörigkonsulenter.

Kommunstyrelsens pensionärsråd, Anonyma Alkoholister, Autism- och Aspergerförbundet, Brukarföreningen Stockholm, Maskrosbarn, Musketörerna, PRO och SPF Seniorerna har inte inkommit med svar.

Stadsledningskontoret ställer sig positivt till det föreslagna programmet Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2021-2024.

Äldrenämnden instämmer i programmets mål och syfte och anser att det är angeläget att prioritera och arbeta i enlighet med det föreslagna programmet inklusive tillhörande åtgärdslista.

Bromma stadsdelsnämnd ställer sig i huvudsak positiva till programmet men lyfter även behov av förtydliganden.

Kungsholmens stadsdelsnämnd är positiv till att det tas fram ett nytt förslag till program för anhörigstöd efter att nuvarande löpt ut.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd är positiv till programmet som helhet och välkomnar stadens intention att lyfta vikten av anhörigperspektivet och anhörigas behov av stöd.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd ställer sig överlag positiv till förslaget, särskilt till att målgruppen har utökats till att även omfatta barn.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd ställer sig positiv till programmet som helhet och vikten av att anhörigperspektivet och anhörigas behov av stöd lyfts.

Södermalms stadsdelsnämnd ställer sig positiv till programmet.

Kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor anser programmet överlag vara bra och välarbetat men har en del medskick som är viktiga att beakta.

Demensföreningen i Stockholm anser att det är ett ambitiöst program som täcker in mycket runt anhörigsituationen.

Funktionsrätt Stockholms stad anser att det är mycket bra att staden lägger ner fokus på att stöd till anhöriga ska ges och remissversionen av programmet tar upp många viktiga frågor.

Stockholms stads anhörigkonsulenter anser att programmet är strukturerat, genomtänkt och pedagogiskt för den som vill sätta sig in i anhörigstödsfrågor.

Mina synpunkter

Stockholms stads program för stöd till anhöriga har löpt ut och ersätts härmed med ett nytt, väsentligt utökat program.

Den som vårdar en anhörig ska kunna känna att det finns stöd, hjälp och information att få. Det är viktigt att stadens medarbetare beaktar anhörigperspektivet i sitt arbete och att nya medarbetare får information om vikten av att erbjuda stöd till anhöriga. Anhörigstöd är frivilligt att ge och att ta emot och det är viktigt och självklart att såväl anhörigas som närståendes vilja respekteras.

Anhörigstöd är en jämställdhetsfråga. Kvinnor som vårdar anhöriga påverkas exempelvis mera än män när det gäller möjligheten att kunna delta fullt ut i arbetslivet. Jag välkomnar att vi nu lyfter in ett jämställdhetsperspektiv i det nya programmet.

Det nya programmet lyfter fram anhöriga till personer som har utsatts för skjutningar och dödligt våld som en ny grupp. Det är personer som befinner sig i en akut kris, och som ofta är i behov av tidigt, proaktivt och uthålligt stöd från stadens och regionens verksamheter. Staden har redan tagit fram checklistor för stadsdelsnämndernas arbete när skjutningar och dödligt våld inträffar, inte minst för att kunna fånga upp behoven hos anhöriga.

Olika delar av samhället har ett stort ansvar att ha fungerande samverkan med den enskilde omsorgstagaren i centrum. Anhöriga ska inte behöva fungera som den offentliga sektorns sambandscentraler.

Inte minst samverkan mellan sjukvården å ena sidan, och äldreomsorgen och socialtjänsten å den andra, måste fortsätta att utvecklas, exempelvis inom ramen för samverkan vid utskrivning från slutenvården. Därför innehåller programmet ett särskilt avsnitt om samverkan med hälso- och sjukvården, bland annat kring upprättandet av samordnad individuell plan.

Civilsamhället spelar en avgörande roll för att ge stöd till anhöriga, och för att göra det möjligt för anhöriga att kunna stötta varandra. Jag är glad över att det nya programmet lyfter fram civilsamhällets och frivilligorganisationernas roll.

Under remissbehandlingen har en rad synpunkter och förslag inkommit. Jag gläds över detta, eftersom det återspeglar frågans vikt och visar på en hög ambitionsnivå och vilja att arbeta med frågorna från verksamheternas sida. Jag är särskilt tacksam för de initierade och omfattande synpunkter som anhängkonsulenterna bidragit med. Vi har kunnat tillgodose vissa synpunkter, vilket jag kort vill kommentera.

Vi har tydliggjort att anhörigstöd inom äldreomsorgen riktar sig till anhöriga till personer som lider av såväl somatiska sjukdomar som demens, och att fler tillstånd än schizofreni omfattas av anhörigstöd vid psykisk sjukdom och funktionsnedsättning. Vi har också tydliggjort gränsdragningen mellan kommunens och regionens ansvar för att erbjuda stöd.

Programtexten har också setts över språkligt, utan att detta medför några ändringar i sak. Förändringarna framgår av bilaga 3 till utlåtandet.

Andra synpunkter har behövt lämnas därhän inom ramen för detta program. Så föreslås jämfört med remissversionen ingen förändring i målgruppen för programmet, trots att flera remissinstanser föreslagit att programmet bör utvidgas med ytterligare målgrupper. Programmet innehåller redan, som ovan nämnts, en utökning av målgruppen, nämligen anhöriga till personer som utsatts för skjutningar eller dödligt våld. Jag vill med anledning av remissrundan tydliggöra att programmet tar sikte på alla former av dödligt våld, sålunda även dödligt våld i nära relation.

Att vi lyfter fram anhöriga till offer för dödligt våld i programmet är för att vi ser att detta är ett område där samhället ibland har misslyckats att ge anhöriga det stöd de har behövt, och där vikten av ett proaktivt stöd från kommun och region behöver tydliggöras. Programmet fokuserar på situationer där det ofta finns just ett behov av insatser både från region och kommun, till skillnad från merparten av dödsfall där anhörigas behov av stöd i första hand

möts upp inom psykiatrin eller sjukvården. Jag anser att det är klokt att utvärdera hur denna utvidgning har fungerat innan vi kan ta ställning till om ytterligare målgrupper bör komma ifråga.

En synpunkt som har lyfts fram är huruvida den anhörige ska söka stöd i den stadsdel där hen bor. Stockholms anhörigkonsulenter är överens om att den anhörige även kan få stöd av en anhörigkonsulent i den stadsdel där den närstående är boende, om den anhörige så önskar. Skrivningen i programmet utgår från gällande riktlinjer för ärendeansvar. Frågan kan behöva utredas närmare.

Det finns till sist olika önskemål om att i mer detalj beskriva eller exemplifiera olika insatser, stödformer eller yrkesgrupper. Risken med alltför exempelrika listor är att de kommer att betraktas som uttömmande, och alltför specifika beskrivningar riskerar att inte lämna tillräckligt utrymme för individuella bedömningar. Programmet fastslår ett basutbud som stadsdelsnämnderna ska erbjuda, men exakta insatser och deras utformning kommer att kunna variera och utvecklas under programperioden.

Jag hoppas att programmet stimulerar stadens olika verksamheter att fördjupa sitt arbete med anhörigfrågorna. De många stockholmare som är anhöriga till personer som behöver olika former av omsorg ska kunna känna sig trygga med att de och deras närstående får stöd och insatser av god kvalitet.

Programmet återspeglar de ambitioner som den grönbå majoriteten har för stockholmarnas välfärd. I budgeten för 2021 gör den grönbå majoriteten märkbara resursförstärkningar inom bland annat äldreomsorgen och omsorgen om personer med funktionsnedsättning. Därmed fortsätter vi att bygga en möjligheternas stad för alla, där den som behöver får hjälp och stöd att kunna leva ett självständigt liv.

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2021-2024, slutversion
3. Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2021-2024, version med spårade ändringar efter remissrundan

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Särskilt uttalande gjordes av borgarråden Karin Wanngård, Jan Valeskog och Kadir Kasirga (alla S) enligt följande.

Stadens program för stöd till anhöriga beskriver hur stadens socialtjänst ska arbeta med olika typer av stöd åt anhöriga med mål om att alla verksamheter ska ha ett anhörigperspektiv. Målgruppen har sedan förra programmet breddats till att inkludera även barn som anhöriga och anhöriga till kriminella, personer med kopplingar till extremism och personer som drabbats av skjutningar vilket vi välkomnar. Målgruppen är alltså vidgad till att omfatta fler än vad som socialnämnden enligt lag är ansvariga för och betydligt fler personer än vad som man med dagens antal anhörigstödjare kan antas hinna med, därför behöver mer resurser tillkomma arbetet med att stödja anhöriga.

Att staden har ett anhörigstödande arbete bidrar till att förebygga ohälsa hos anhöriga och kan vara livsavgörande i en svår situation i hemmet. Det kan också vara avgörande för att man som anhörig kan förvärvsarbeta och orka med familjeliv samtidigt som en närstående till exempel är sjuk. Det är glädjande att både programmet och borgarrådet ser att anhörigstöd är en jämställdhetsfråga då många av de som stödjer och vårdar anhöriga är kvinnor och det i stor utsträckning påverkar deras liv i övrigt.

Det är oerhört viktigt att barn som lever nära en förälder eller ett syskon med psykisk ohälsa, sjukdom eller kriminella problem kan uppmärksammas och få information kring rättigheter och stöd som kan ges. Barn som inte fångas upp tidigt riskerar att utvecklas ogynnsamt och skapa sig egna förställningar till varför vardagen ser ut som den gör.

Det framgår att stadsdelsnämnderna eller civilsamhället inte har varit involverade i framtagandet av programmet vilket är mycket beklagligt. Idag utförs det anhörigstödande arbetet av personal i stadsdelsnämnderna och hos civilsamhället finns också mycket kunskap kring vad staden kan förbättra för målgrupperna vilket hade varit bra ta tillvara. För att programmet ska kunna genomföras och levas upp till behöver likställigheten öka mellan stadsdelsnämnderna, fler personal anställas för att möta den utvidgade målgruppen och kompetenshöjande insatser till personalen budgeteras för. Det räcker inte att skriva i ett program att fler ska få anhörigstöd om inte fler personal anställs som också får de verktyg som kan behövas för att utföra insatser.

Vidare finns det troligen många fördelar med att organisera anhörigstödet mer i regioner över staden men detta måste också ske utan att den lokala förankringen försvinner. Särskilt viktigt är det för grupper som har svårt att ta sig utanför den egna stadsdelen och inte kan komma till bland annat de gemensamma träffarna.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2021-2024, antas enligt bilaga 2 till utlåtandet och enligt vad som anförs i utlåtandet.

Stockholm den 2 juni 2021

På kommunstyrelsens vägnar:
ANNA KÖNIG JERLMYR

Jan Jönsson

Hans Altsjö

Särskilt uttalande gjordes av Karin Wanngård, Jan Valeskog och Emilia Bjuggren (alla S) och Rashid Mohammed och Torun Boucher (båda V) med hänvisning till Socialdemokraternas särskilda uttalande i borgarrådsberedningen.

Ersättaryttrande gjordes av Lisa Palm (Fi) med hänvisning till Socialdemokraternas särskilda uttalande i borgarrådsberedningen.

Remissammanställning

Ärendet

Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2021-2024 är en fortsättning på *Program för stöd till anhöriga 2017-2020*.

Målet med programmet är att staden har ett anhörigperspektiv som genomsyrar alla verksamheter och yrkesgrupper som möter anhöriga. Syftet är att öka kvaliteten i socialtjänsten så att anhöriga har en bra livssituation, en god fysisk och psykisk hälsa och får likvärdiga insatser oavsett var i staden de bor.

Lagstiftning, centrala begrepp och utgångspunkter för programmet

I socialtjänstlagen 5 kapitlet 10 § står följande: "Socialnämnden ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder."

Bestämmelsen syftar till att tydliggöra att socialtjänsten ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som av fri vilja hjälper, vårdar eller stödjer en närstående samt att minska de anhörigas psykiska och fysiska belastning.

I programmet definieras begreppen närstående och anhörig.

Närstående avser den som tar emot omsorg, vård och stöd.

Anhörig avser den som vårdar eller stödjer närstående.

Ett antal utgångspunkter beskrivs. En utgångspunkt är kunskap om rättigheter, det vill säga att anhöriga ska ha kunskap om både sina egna och den närståendes rättigheter. En annan utgångspunkt är medinflytande som handlar om den enskildes möjlighet att påverka sin livssituation och den vård och det sociala stöd hen får. Vidare beskrivs även vikten av ett bemötande som präglas av erkännande, respekt och delaktighet för alla.

Programmet tar också upp flera perspektiv som ska genomsyra arbetet med stöd till anhöriga: Anhörigperspektiv, barnrättsperspektiv, funktionshinderperspektiv samt jämställdhetsperspektiv.

Programmets struktur och innehåll

Programmet innehåller sju olika avsnitt. Inledningen beskriver bland annat hur programmet bidrar till att uppfylla mål i Agenda 2030. Sedan följer ett avsnitt om lagstiftning, centrala begrepp och utgångspunkter. Vidare avsnitt om närstående, anhöriga samt om stöd till anhöriga. De sista två avsnitten tar upp organiseringen av utförandet av stödet till anhöriga samt samverkan med externa aktörer.

I inledningen beskrivs programmets målgrupper. Socialnämnden föreslår en breddad målgrupp i förhållande till tidigare program och i förhållande till det ansvar för anhörigstöd som regleras i socialtjänstlagen (5 kapitlet 10 § SoL).

De anhöriga som omfattas av socialtjänstlagen är:

- Anhöriga till personer som är äldre.
- Anhöriga till personer med fysisk sjukdom eller funktionsnedsättning.
- Anhöriga till personer med psykisk sjukdom eller funktionsnedsättning.
- Anhöriga till personer med ett missbruk och beroende.

Övriga anhöriga som omfattas av det föreslagna programmet:

- Barn som anhöriga.
- Anhöriga till personer med koppling till våldsbejakande extremism.
- Anhöriga till personer med en kriminell livsstil.
- Anhöriga till personer som drabbats av skjutningar och dödligt våld.

Att exempelvis vara anhörig till en person med en kriminell livsstil är ofta förknippat med rädsla och skam och att mista någon till följd av dödligt våld är en traumatisk upplevelse. Många anhöriga känner sig ensamma och upplever en maktlöshet, vilket kan påverka den fysiska och psykiska hälsan negativt.

Stödet till anhöriga ska utformas utifrån bästa tillgängliga kunskap och evidensbaserade metoder, och ska kännetecknas av individualisering, flexibilitet och kvalitet.

Exempel på stöd till anhöriga är:

- Information om möjligheter och villkor för att få stöd.
- Information om den närståendes sjukdom, funktionsnedsättning, prognos och möjligheter till stöd.
- Enskilda samtal och samtal i grupp utifrån evidensbaserade metoder.
- Studiecirklar.
- Utbildning och hjälpmedel.
- Hjälp i hemmet eller i boende.
- Avlösning i olika former.
- Ekonomisk ersättning

Genomförande och uppföljning

I programmets sjätte avsnitt beskrivs hur stadens arbete med stöd till anhöriga ska organiseras. En punktlista med ansvarsområden för facknämnderna inleder avsnittet. Vidare följer ett avsnitt om stadsdelsnämndernas ansvar där vikten av att anhöriga ska få likvärdiga insatser oavsett var i staden de bor betonas. En beskrivning av stadsövergripande stöd ingår också, i form av

Behandlingsenheten och Framtid Stockholm som båda bedrivs inom socialförvaltningen.

Socialnämnden föreslår att stadsdelsnämnderna arbetar tillsammans för att säkerställa ett anpassat stöd till anhöriga, förslagsvis i fyra regioner:

- Västerort (Hässelby-Vällingby, Spånga-Tensta, Rinkeby-Kista och Bromma)
- Innerstaden (Kungsholmen, Norrmalm, Östermalm och Södermalm)
- Östra söderort (Enskede-Årsta-Vantör, Skarpnäck och Farsta)
- Västra söderort (Hägersten-Liljeholmen, Älvsjö och Skärholmen)

Förutom intern samverkan tar programmet upp vikten av samverkan med civilsamhället och med hälso- och sjukvården.

Programmet avslutas med en lista på åtgärder som ska genomföras under programtiden. Exempel på saker som ska göras är att tydliggöra kontaktvägar till socialtjänsten för anhöriga på Stockholms stads hemsida, att ta fram ett stödmaterial om programmets nya målgrupper och att inkludera anhörigperspektivet i utbildningar till nyanställda.

Socialnämnden och äldrenämnden åtar sig i programmet att tillsammans med stadsdelsnämnderna utvärdera och revidera programmet i sin helhet år 2023.

Socialnämnden

Socialnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 16 juni 2020 följande.

1. Socialnämnden godkänner program för stöd till anhöriga 2021-2024.
2. Ärendet överlämnas till kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av Niclas Karlsson (SD), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Alexandra Mattsson Åkerström m fl. (V), Karin Gustafsson m.fl. (S), *bilaga 1*.

Ersätтарыttrande gjordes av Anna Rantala Bonnier (Fi) som instämde i det särskilda uttalandet från Vänsterpartiet och Socialdemokraterna.

Socialförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 13 maj 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Det är angeläget att socialtjänsten i staden erbjuder anhöriga ett gott stöd. Stödet ska ha en preventiv ansats. Socialtjänsten har ett viktigt uppdrag i att informera anhöriga

om vilka rättigheter närstående och anhöriga har och vilken typ av insatser som anhöriga och närstående kan ansöka om. Anhörigperspektivet ska genomsyra alla verksamheter och yrkesgrupper som möter anhöriga. Handläggare har en viktig funktion i att uppmärksamma anhörigperspektivet. Samverkan, såväl intern inom socialtjänsten i staden som extern med civilsamhället och Regionen, är av stor vikt för att anhöriga ska få ett gott stöd. Samverkan med civilsamhället behöver ske utifrån lokala och verksamhets specifika behov och förutsättningar. I de befintliga samverkansstrukturerna med Regionen och andra huvudmän är det av vikt att lyfta in anhörigperspektivet.

Socialförvaltningen och äldreförvaltningen har genom sina samordnande roller huvudansvaret för att förvalta och följa upp programmet på stadsövergripande nivå. I programmet framgår en åtgärdslista under programtiden. Under programtiden är det av särskild vikt att öka informationstillgängligheten för anhöriga kring vilket stöd till anhöriga som staden erbjuder och att kontaktvägar och ingången till socialtjänsten tydliggörs.

Beredning

Ärendet har initierats av socialnämnden och remitterats till stadsledningskontoret, äldrenämnden, Bromma stadsdelsnämnd, Kungsholmens stadsdelsnämnd, Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd, Skarpnäcks stadsdelsnämnd, Spånga-Tensta stadsdelsnämnd, Södermalms stadsdelsnämnd, kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor, kommunstyrelsens pensionärsråd, Anonyma Alkoholister, Autism- och Aspergerförbundet, Brukarföreningen Stockholm, Demensföreningen i Stockholm, Funktionsrätt Stockholms stad, Maskrosbarn, Musketörerna, PRO, SPF Seniorerna och Stockholms stads anhörigkonsulenter.

Kommunstyrelsens pensionärsråd, Anonyma Alkoholister, Autism- och Aspergerförbundet, Brukarföreningen Stockholm, Maskrosbarn, Musketörerna, PRO och SPF Seniorerna har inte inkommit med svar.

Innehållsförteckning	Sid
Stadsledningskontoret.....	12
Äldrenämnden.....	13
Bromma stadsdelsnämnd.....	15
Kungsholmens stadsdelsnämnd.....	16
Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd.....	17

Skarpnäcks stadsdelsnämnd.....	22
Spånga-Tensta stadsdelsnämnd.....	23
Södermalms stadsdelsnämnd.....	25
Kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor.....	27
Demensföreningen i Stockholm.....	28
Funktionsrätt Stockholms stad.....	29
Stockholms stads anhängkonsulenter.....	31

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 30 november 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret ställer sig positivt till det föreslagna programmet *Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2021-2024*.

Stadsledningskontoret välkomnar förslaget i programmet om en ökad samverkan mellan stadsdelsförvaltningarna för att säkerställa ett anpassat stöd till anhöriga.

Stadsledningskontoret ställer sig positivt till att utöka programmets målgrupp till att inkludera stöd till fler anhöriga än de grupper som socialnämnden ansvarar för enligt socialtjänstlagen 5 kapitlet 10 §.

Socialnämnden har inte inkluderat en redovisning av ekonomiska konsekvenser för programmets genomförande. Stadsledningskontoret bedömer att arbetet med programmets utökade målgrupper inte bör leda till nämnvärda kostnadsökningar och kan finansieras inom nämndernas budget. Bedömningen grundar sig bland annat på förslaget om ökad samverkan mellan stadsdelsnämnderna kring förebyggande och stödjande insatser.

Äldrenämnden

Äldrenämnden beslutade vid sitt sammanträde den 17 november 2020 följande.

Äldrenämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen och överlämnar det till kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av Göran Ek (SD), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Mirja Räihä m.fl. (S), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Robert Mjörnberg m.fl. (V), *bilaga 1*.

Äldreförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 9 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Av programmet framgår att det finns drygt 1,3 miljoner personer som vårdar, hjälper eller stödjer en närstående i Sverige. Många anhöriga utför ett omfattande, viktigt och frivilligt arbete för att vårda och stödja en närstående som är äldre, långvarigt sjuk eller har en funktionsnedsättning. Äldreförvaltningen anser att det är angeläget att under programtiden prioritera och arbeta i enlighet med det föreslagna programmet inklusive tillhörande åtgärdslista. Till skillnad mot tidigare har förslaget breddat målgrupperna och inkluderar nu bland annat barn som anhöriga och anhöriga till personer som har en kriminell livsstil, vilket äldreförvaltningen välkomnar. Likaså har lagstiftning, centrala begrepp och utgångspunkter tydliggjorts vilket är positivt.

Anhörigvårdare har en viktig roll, inte minst inom äldreomsorgen. Antalet äldre ökar vilket i kombination med en ökad medellivslängd, särskilt för män, bidrar till ett ökat sammanboende högre upp i åldrarna. Sannolikt kommer behovet av stöd och insatser för äldre anhörigvårdare öka på sikt. Äldreförvaltningen välkomnar därför programmet som ett centralt verktyg för att skapa tydlighet i förväntningar och likställighet i genomförande av stadsdelsförvaltningarnas aktiviteter.

Äldreförvaltningen ser däremot ett behov av att i tillämpliga delar i programmet förtydliga målgruppen äldre då en stor del av anhöriginsatserna utförs av, och riktat till, en person som är äldre. Det kan med fördel finnas tydligare en beskrivning av stöd som är särskilt angeläget för, eller riktat till äldre personer. Det kan också omfatta en tydligare beskrivning av äldre anhörigvårdares situation.

Risken för ohälsa ökar i relation till omfattningen av den omsorg som ges. Äldreförvaltningen vill betona vikten av att ha en dialog med anhöriga för att uppmärksamma behov av stöd för att minska deras fysiska och psykiska belastning. Det är även viktigt att detta behov uppmärksammas i ett tidigt skede. Äldreförvaltningen anser därför att förebyggande och uppsökande arbetssätt med

fördel kan belysas mer i programmet då många anhöriga, ofta äldre, kan dröja länge innan de ber om hjälp och stöd.

Programmet har i avsnitt fyra en tydlig beskrivning av målgrupper och perspektiv. Det är positivt att programmet beskriver hur behoven och situationen kan se ut för de olika målgrupperna som kan vara föremål för anhörigstöd. Äldreförvaltningen anser dock att när det gäller anhöriga till personer som är äldre behöver perspektivet breddas då det kan finnas ytterligare faktorer, utöver demenssjukdom, som kan vara specifikt för målgruppen och vara orsak till anhörigstöd. Likaså bör de insatser som föreslås breddas något i detta stycke då fler insatser kan ha betydelse för att minska anhörigas upplevda belastning.

Avsnitt fem, som beskriver stöd till anhöriga och hur den anhörige kan komma i kontakt med socialtjänsten, är i linje med äldreförvaltningens inställning. Tydliggörande av närståendes roll, som att få information och att ansöka om hjälp och stöd, är positivt. Som ett led i att staden ska ge likvärdigt stöd ser äldreförvaltningen ett behov av att i programmet ge en tydligare beskrivning av innehållet och eventuella målgrupper för vad staden kan erbjuda som direkt eller indirekt stöd. Det kan inkludera en beskrivning av goda och evidensbaserade arbetssätt som socialtjänsten kan använda.

Organisering av utförandet av stödet till anhöriga, innehåller som förvaltningen ser det delar som leder till förbättringar och utveckling av stödet till anhöriga. Det basutbud av service, råd och stöd som föreslås i programmet svarar mot de behov som framkommit i utredning, utvärdering och de utvecklingsdiskussioner som förts under föregående programperiod.

Programmet beskriver framför allt arbetssätt som utgår från fysiska möten. Äldreförvaltningen vill mot bakgrund av restriktioner till följd av pågående pandemi uppmärksamma behovet av att utveckla och öka användandet av digitala arbetssätt i linje med hur stadsdelsförvaltningarna redan har anpassat utbudet. Det kan exempelvis vara en plattform för digitalt café eller kunskapsspridning genom poddar. Äldreförvaltningen anser därför att basutbudet med fördel kan kompletteras genom att skapa ett fjärde område som berör digitalisering. Likaså kan åtgärdslistan kompletteras och inkludera utveckling av digitaliserade generella insatser.

Vad gäller den föreslagna åtgärdslistan vill äldreförvaltningen särskilt lyfta fram de arbetssätt som rör information samt effektivisering av planering, spridning och uppföljning av generella insatser. Information till anhöriga kan med fördel utvecklas till en portal för stadsgemensam samt stadsdelsspecifik information inklusive tillgång till framtida gemensamma digitala insatser. Möjligheten att integrera portalen i digitala arbetssätt för planering, spridning och uppföljning av generella insatser bör ses över.

Äldreförvaltningen ser avslutningsvis gärna att stadens fackförvaltningar ges en aktiv roll i kunskapsdelning och förvaltning av strukturer och system som stödjer etableringen av basutbud.

Bromma stadsdelsnämnd

Bromma stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 oktober 2020 följande.

Stadsdelsnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Reservation anfördes av Anders Edin (SD), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Johan Heinonen m.fl (S) och Lillemor Samuelsson (V), *bilaga 1*.

Bromma stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 30 september 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ställer sig i huvudsak positiva till programmet.

Målgrupperna för vilka som ska erbjudas anhörigstöd breddas från 2021 vilket välkomnas. En målgrupp som inte inkluderas i programmet är anhöriga till personer som utsätts för våld vilket anhörigkonsulent regelbundet kommer i kontakt med. I nya programmet inkluderas anhöriga som mist sin närstående i skjutningar och dödligt våld. Det finns även andra dödsfall som kan vara traumatiska för anhöriga, exempelvis föräldrar som mist sina barn, anhöriga som mist närstående i missbruk, suicid eller sjukdom, vilka inte inkluderas. Det hade varit av intresse att motivera i programmet varför de nya målgrupperna inkluderas men inte andra.

Att målgrupperna breddas är positivt och ställer krav på att stödet ges av dem som har adekvat kunskap om målgrupperna. Det är även viktigt att det råder likställighet i staden över vilket anhörigstöd som erbjuds.

Det reviderade programmet är mer omfattande och tydligare än det tidigare. Det finns många åtgärder som kommer vidtas från socialförvaltningen och äldreförvaltningen för att tydliggöra ytterligare för hur programmet ska implementeras samt bidra till likställighet mellan stadsdelsnämnderna. Framtagande av skriftligt informationsmaterial samt framtagande av stöd för handläggningsprocessen är exempel på sådana åtgärder, vilka är av stor vikt för att förvaltningen ska kunna implementera programmet.

För förvaltningen innebär programmet att ett mer omfattande stöd till anhöriga behöver utvecklas. Ansvarsfördelningen kring stödet inom förvaltningen behöver tydliggöras och kompetenshöjande insatser genomföras. Samverkan mellan socialtjänsten och civilsamhället behöver breddas. Samverkan med ideella organisationer kan exempelvis avse anhöriggrupper och träffpunkter samt riktade utbildningar till anhöriga. Sådan samverkan välkomnas av pensionärsrådet avseende anhörigstöd till äldre.

Socialförvaltningens behandlingsenhet är ett komplement till stadsdelsförvaltningarnas anhörigstöd. Det framkommer inte tydligt i vilka sammanhang detta komplement kan ges anhöriga, vilket skulle behöva förtydligas framöver.

Det finns en oklarhet i programmet gällande regionens anhörigstöd som skulle behöva förtydligas. Ett exempel är att det nämns att i 5 kap 7 § HSL så skall barnets behov beaktas om barnet lever i en familj där de vuxna har ex psykiskt funktionshinder. Det skulle vara till fördel om ett förtydligande gällande regionens och kommunens samverkan och ansvar i dessa frågor togs fram och lyfts i övergripande forum.

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Kungsholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 26 november 2020 följande.

Remissen besvaras med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av Max Almflod (SD), *bilaga 1*.

Kungsholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 13 november 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är positiv till att det tas fram ett nytt förslag till program för anhörigstöd efter att nuvarande löpt ut. Insatser för att stödja anhöriga är av största vikt. I förslaget till program lyfts anhörigas behov fram på ett bra sätt. I samband med att närstående ansöker om hjälp och stöd så ska handläggaren även ta hänsyn till den anhörigas situation och behov av stöd. Det är viktigt att den anhörige informeras om vilka insatser som hen kan ansöka om för egen del men även vilka insatser den närstående kan ansöka om och som underlättar för den anhörige. Det är enligt förvaltningen bra att anhörigas egna behov av stöd lyfts fram.

Programmet känns dock, enligt förvaltningen, bitvis svåröverskådligt och långt. Vissa inslag känns ovidkommande och vissa avsnitt upprepas på flera olika ställen. I vissa fall specificeras och exemplifieras på ett sådant sätt att grupper exkluderas. I texten blandas orden kvalitén och kvaliteten och på något ställe används ordet anhörig felaktigt där det borde stå närstående. En kortversion behövs för att kunna implementera programmet i alla verksamheter och hos alla yrkeskategorier.

Vid utvärderingen av det nuvarande programmet framkom att det behövs ett basutbud av generella insatser. I programmet ges exempel på insatser som stöd till anhöriga. Om syftet med ett basutbud är att skapa en likställighet i staden bör det, enligt förvaltningen, i förslaget till nytt program slås fast att vissa generella insatser ska finnas inom samtliga stadsdelsnämndsområden samt vilka insatser som ska ingå i

basutbudet. Det bör tydligt framgå att om individuella behov finns så ska dessa tillgodoses på det sätt som är bäst för den enskilde anhörige.

Under avsnitt 4, Anhöriga, beskrivs olika grupper av anhöriga, vilka diagnoser deras närstående kan ha och exempel på stödinsatser för olika målgrupper. Detta avsnitt känns, enligt förvaltningen, väldigt egendomligt. Under rubriken Anhöriga till personer som är äldre ges beskrivs endast demens och under rubriken Anhöriga till personer med psykisk sjukdom eller funktionsnedsättning handlar det endast om schizofreniliknande tillstånd. Genom att exemplifiera och specificera på detta sätt exkluderas andra målgrupper och diagnoser.

Under avsnitt 5, Stöd till anhöriga, ges exempel på olika stödinsatser. Där står bland annat att stöd ska ges i form av information om den närståendes sjukdom, funktionsnedsättning, prognos och möjligheter till stöd. När det gäller information om sjukdomar, funktionsnedsättningar och prognos vill förvaltningen mena att detta är Regionens ansvar och inte kommunens. Programmets syfte är att öka kvaliteten i Stockholms stads socialtjänst så att anhöriga har en bra livssituation, *en god fysisk och psykisk hälsa* och får likvärdiga insatser oavsett var i staden de bor. Förvaltningen vill även här framhålla vikten av att hålla isär Regionens och kommunens kompetenser och ansvarsområden.

Avslutningsvis i förslaget till nytt program för stöd till anhöriga finns en åtgärdslista för programtiden. Åtgärdslistan bör enligt förvaltningen kompletteras med en tidplan. För att ge effekt under programtiden bör åtgärderna genomföras snarast.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 29 oktober 2020 följande.

Remissen besvaras med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av Janina Fond (SD), *bilaga 1*.

Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 29 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är positiv till programmet som helhet och välkomnar stadens intention att lyfta vikten av anhängarperspektivet och anhörigas behov av stöd. Programmet är omfattande, övergripande och ger en diger beskrivning av det arbete som förväntas ske under programperioden. Programmet innehåller tydliga sammanfattningar för lagrum, målgrupper och förutsättningar för anhörigstöd. Förvaltningen saknar dock beskrivningar om hur arbetet utifrån programmet ska genomföras och önskar tydligare och mer konkreta beskrivningar. Förvaltningen menar att detta är viktigt för att undvika olika tolkningar och därtill efterföljande skillnader mellan anhörigstödet i

stadsdelsförvaltningarna. Detta har problematiserats i utvärdering av arbetet utifrån tidigare program. Idag finns ingen stadsövergripande samordning av anhörigstödet och därmed inte överensstämmande arbetsbeskrivningar av anhörigkonsulenternas uppdrag.

Programmet beskriver ett omfattande anhörigstöd såväl personellt som ekonomiskt. Förvaltningen bedömer att det kommer att krävas tydliga uppdrag, gränsdragningar och därtill avsedd budget, för att genomföra arbetet i staden. De medarbetare som arbetar med stödet till anhöriga ska enligt programmet även ha god kännedom om problematiken som de närstående har (sid 27) vilket ställer krav på tvärkompetens. Dessa medarbetare behöver således kompetens inom det verksamhetsområde den närstående har sin problematik samt den kompetens som behövs för att ge rätt stöd och göra rätt bedömningar utifrån den anhöriges behov. Förvaltningen ser en utmaning i att i stadens nuvarande organisation få arbetet att fungera på detta sätt.

Förvaltningen menar att socialförvaltningen respektive äldreförvaltningen bör få samordnande och uppföljande uppdrag för att kunna åstadkomma ett jämlikt anhörigstöd över staden. Även samverkan med regionen utifrån det lagstadgade anhörigstöd som respektive huvudman ansvarar för, bör samordnas för kommunen som helhet men med regionala skillnader där detta behov finns.

Programmet uppmärksammar att alla familjerelationer inte är goda och främjar hälsa, i dessa situationer är det viktigt att socialtjänsten erbjuder anhöriga stöd och uppmärksammar eventuella barns behov av stöd (sid 7). Förvaltningen önskar en tydligare skrivning av avsnittet då även anhöriga som själva är äldre eller har en fysisk alternativt psykisk sjukdom eller funktionsnedsättning, särskilt behöver uppmärksammas. Dessa anhöriga riskerar alla att vara särskilt utsatta och ha svårt att själva påtala behov av stöd.

Förvaltningen är positiv till förslaget att den anhöriges eget behov om stöd utifrån rådande situation, sker separat och handläggs i egen akt. Detta i förhållande till att säkra sekretess och möjligheten att hålla isär två individers behov. Idag handläggs avlastande insatser för anhörig i den närståendes akt. Förvaltningen önskar en tydlig ansvarsfördelning inom vilken verksamhetsgren i stadens organisation denna handläggning ska ske och var resurser för detta stöd ska finnas. Förvaltningen önskar att åtgärdslistan sid. 35-37 ses över och kompletteras.

Att hålla kontakt med anhörig för att följa upp den närståendes stödinsatser förutsätter fullmakt eller dokumenterat samtycke. Fullmakt och samtycke kan dock enkelt tas tillbaka och komplikationer kan lätt uppstå om parterna inte är överens om behovet, målet med insatsen och dess utförande. Förvaltningen vill lyfta vikten av att överförmyndarnämndens uppdrag och verkställighetskrav gällande skyndsamt handläggning och tillsättande av legala företrädare, stärks. Detta är enligt förvaltningen ett akut och konkret behov i stödet för både anhöriga och närstående där staden idag har stora utvecklingsmöjligheter. En särskild samverkan mellan

socialförvaltningen, äldreförvaltningen och överförmyndarförvaltningen bör ingå som ett led i stadens förstärkta fokus på stödet för anhöriga.

Anhöriga till personer som omfattas av bestämmelsen i 5 kap 10 § SoL

Förvaltningen saknar lärdomar i programmets utformning av vad som fungerat och inte utifrån tidigare program. Generella skrivningar kvarstår och inga tydliga avgränsningar eller beskrivningar finns för att undanröja tidigare problem så som olikheter i det stöd som erbjuds av stadsdelsförvaltningarna. Anhöriggrupperna är i programmet uppdelade i olika avsnitt utifrån närståendes problematik. Förvaltningen menar att flera faktorer som nämns i endast ett avsnitt är gällande för samtliga målgrupper i det lagstadgade anhörigstödet exempelvis *anhöriga som ger hjälp och stöd finns i alla samhällsgrupper* (avsnittet Anhöriga till personer med fysisk sjukdom eller funktionsnedsättning sid 20).

Förvaltningen önskar ett övergripande förtydligande avsnitt som klargör stadens anhörigstöd i relation till det anhörigstöd som åligger regionens olika verksamheter så som t.ex. barn- ungdoms- och vuxenpsykiatri, habilitering, missbruksvård och geriatrik. Detta gäller bland annat kunskap om den närståendes situation, rådgivning och samtalsstöd. Förvaltningen föreslår att avsnittet om vägledande samtal på sid. 29 utgår och inkluderas i denna förtydligade skrivning om samverkan med regionen.

I avsnittet *Anhöriga till personer som är äldre* (sid 20) beskrivs anhörigstöd utifrån äldre närstående med demens. Förvaltningen vill påtala behovet även utifrån närståendeproblematik relaterad till somatiska svårigheter. Förvaltningen saknar även en skrivning gällande målgruppen äldres förändring över tid vilket idag ställer andra krav på det anhörigstöd staden erbjuder än vad som traditionellt har ansetts tillgodose behovet. Förvaltningen ser bland annat en högre andel anhöriga som bor långt ifrån sina närstående, kulturella- och språkliga behov samt trångboddhet med anhöriga i flera generationer vilket kräver anpassningar i det stöd staden erbjuder.

Avsnittet *Anhöriga till personer med psykisk sjukdom eller funktionsnedsättning* (sid 21) utgår enbart ifrån anhöriga till personer med schizofreni och schizofreniliknande tillstånd, istället för att ha en mer allmänt hållen skrivning avseende anhöriggruppen. Den psykiska ohälsan ökar i samhället och så även stadens samt regionens riktade insatser för de närstående. Förvaltningen anser att avsnittet bör innehålla mer allmänna skrivningar om de som omfattas av denna breda anhöriggrupp. Däremot önskar förvaltningen konkretare skrivningar gällande hur stödet för målgruppen ska utformas.

Förvaltningen menar att information saknas gällande målgruppen *Anhöriga till personer med ett missbruk och beroende* (sid 21-22) då detta redan är ett pågående arbete i flera stadsdelsförvaltningar. Det hade med fördel kunnat stå t ex att vissa stadsdelar arbetar utifrån CRAFT som är... medan andra erbjuder mer individuellt stöd. Förvaltningen ser att avsnittet om anhöriga till personer med beroende kan skrivas mer lättillgängligt och tydligt. ”Konstruktivt stöd från det personliga nätverket har visat sig ha en positiv påverkan på människors motivation att söka hjälp för sitt

missbruk och beroende” kan t ex bytas mot ”Många personer som lever i ett beroende ser förbättrade relationer till sina nära som en av de största vinsterna med att göra en förändring och anhöriga har därför en stor betydelse för personens motivation”.

Anhöriga till personer som inte omfattas av bestämmelsen i 5 kap 10 § SoL

Förvaltningen önskar ett förtydligande gällande omfattning samt avgränsning, avseende anhöriga till personer som inte omfattas av bestämmelsen i 5 kap 10 § SoL. Av programförslaget framgår inte om detta på samma sätt så som för lagstadgat anhörigstöd, kan vara någon utanför familjen och att personen själv avgör om hon eller han tillhör målgruppen.

Förvaltningen är positiv till att *Barn som anhöriga (sid 22-24)* inkluderas i stadens målgrupp för anhörigstöd. Förvaltningen önskar dock ett förtydligande av att barn som anhöriga inte endast förekommer när en vuxen omsorgsgivare har ett stödbehov. Detta kan även exempelvis avse barn i generationsboende med en äldre närstående i behov av stöd eller i familjer där ett syskon har behov av stöd. Förvaltningen ser behov av ett förtydligande av vilket stöd som avses för barn och unga inom ramen för programmet.

Förvaltningen är positiv till uppdraget att förebyggande identifiera och stödja barn som anhöriga. Detta kan ytterligare förstärka nuvarande arbete för barn och unga särskilt i stadens särskilt utsatta områden. För att nå önskad effekt gällande att identifiera barn som anhöriga önskar förvaltningen att detta ansvar tydliggörs även i socialförvaltningens, utbildningsförvaltningens och idrottsförvaltningens uppdrag och förebyggande arbete. I programmet lyfts *Framtid Stockholm* som ett stadsövergripande stöd med sociala stöd- och öppenvårdsinsatser för ungdomar, familjer och samarbetspartners. Förvaltningen vill framföra vikten av att stödinsatser sker i den geografiska närmiljön där *Framtid Stockholm Järva* idag är en god samverkanspartner.

Förvaltningen önskar tydligare och mer konkreta skrivningar gällande vilken form av stöd som avses i avsnitten *Anhöriga till personer med koppling till våldsbejakande extremism (sid 24)*,

Anhöriga till personer med en kriminell livsstil (sid 25) samt *Anhöriga till personer som drabbats av skjutningar och dödligt våld (sid 25)*. I programmet lyfts endast att socialtjänstens ordinarie verksamheter har ett ansvar för att stödja dessa anhöriga inom ramen för socialtjänstens uppdrag att tillhandahålla service, råd och stöd. Detta lämnar utrymme för tolkningar.

Förvaltningen ser en särskild problematik gällande stöd för *Anhöriga till personer som drabbats av skjutningar och dödligt våld (sid 25)* i de fall den närstående avlidit. Att mista en närstående genom dödligt våld är en traumatisk upplevelse och en anhörig kan behöva stöd under kortare eller längre tid. Traumabehandling och stöd till efterlevande är inte ordinarie arbetsuppgifter inom socialtjänstens anhörigstöd. Stöd till efterlevande finns inom regionen och hos andra samhällsaktörer med utarbetade rutiner och kompetens för detta ändamål. Programmet behöver innehålla skrivningar

gällande avgränsningar i uppdraget för stadens verksamheter gentemot regionen samt polisen. Förvaltningen ser behov av tydligare direktiv gällande vilket stöd som avses åligga stadsdelsnämnderna, eller andra förvaltningar inom staden, i detta avsnitt av programmet. Förvaltningen önskar ett förtydligande både avseende när i tid stödet ska erbjudas och vilket stöd som avses. Beroende på vilket stöd staden ska ge, kan utbildningsinsatser krävas.

Biståndsbedömt stöd

Förvaltningen vill uppmärksamma ett tekniskt problem gällande biståndsbedömt stöd enligt 4 kap. 1 § SoL riktat till anhörig beskrivet på sid. 28. I dagens sociala system, paraplyet, finns inte insatstypen *anhörigstöd* vilket föreslås vara den beviljade insatsen. Detta kan bli problematiskt då insatsen beskrivs utgöras av olika former av bistånd t.ex. utbildning, praktisk hjälp i hemmet och föräldrastöd. I dagens system går det inte att beställa och följa upp vilken insats som helst utifrån ett fattat beslut. Ett nytt system, Esset, är dock under uppbyggnad där detta eventuellt skulle kunna byggas in. Idag är dock inte denna form av bistånd med ett brett utbud av insatser, inplanerad i Esset.

Det behöver klargöras vilka insatser som staden bedömer utgör anhörigstöd för att stadsdelsförvaltningarna med stöd av socialförvaltning och äldreförvaltning, sedan ska kunna utforma detta på ett bra sätt. I stadsdelsnämndernas organisation behöver översyn av delegationsordning, ansvarsfördelning för vilken verksamhetsgren som är bäst lämpad att handlägga stödinsatser för anhöriga samt tillhörande budgetjusteringar ske, innan förslagen kan träda i kraft. De former av stöd som avses komma att tillhandahållas kan även behöva upphandlas. Förvaltningen ser ovanstående som problematiskt med det program som avses träda i kraft redan vid årsskiftet 2020/2021.

Jämställdhetsanalys

Programmet omfattar stöd till anhöriga oavsett kön. Risken för ohälsa och försämrad livskvalité hos anhöriga ökar i nivå med omfattningen av det stöd som ges den närstående. Kvinnor upplever i högre grad än män att livskvalitén påverkas negativt av omsorgs- givandet. Möjligheten att studera och förvärvsarbeta påverkas i högre grad för omsorgsgivande kvinnor än för män (sid. 15). Detta kan bidra till en inlåsningseffekt både socialt och ekonomiskt.

I stadsdelsområdet har en högre andel kvinnor än män ekonomiskt bistånd. Utrikesfödda kvinnor med barn är en särskilt utsatt grupp då de ofta inte hunnit kvalificera sig för ersättning från till exempel a-kassa eller sjukpenning. Svårigheterna är inte enbart av ekonomisk karaktär utan kan även identifieras i t.ex. bristande språkkunskaper och utbildning. Förvaltningen menar att det är av särskild vikt att de kvinnor i denna målgrupp som även fungerar som omsorgsgivare för närstående utifrån programmets beskrivning, uppmärksammas och erhåller anhörigstöd. Detta för att undvika den inlåsningseffekt omsorgsgivande kan innebära för dessa kvinnor.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Skarpnäcks stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 17 november 2020 följande.

1. Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.
2. Paragrafen förklaras omedelbart justerad.

Reservation anfördes av Mads Lundgaard (SD), *bilaga 1*.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 26 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ställer sig positiv till förslaget till nytt program för stöd till anhöriga. Det är positivt att målgruppen har utökats, i synnerhet att den även föreslås omfatta barn. Den utökade målgruppen innebär ett utökat uppdrag och ett större behov av samverkan mellan förvaltningens olika verksamheter. Som konstateras i programmet är anhängstödet utformat på olika sätt inom olika stadsdelsnämnder, och de stadsövergripande stödfunktionerna är relativt få. Detta innebär att varje stadsdelsförvaltning behöver utforma egna arbetssätt och metoder för att möta anhörigas behov av stöd. I utvärderingen av det nu gällande programmet framhölls behovet av ökad samordning och likställighet, samt av utveckling av arbetssätt och stödsystem.

Förvaltningen anser att det nya programmet inte visar på ett tillräckligt konkret sätt hur dessa utvecklingsbehov ska mötas. Förvaltningen föreslår ett tillägg i programmets beskrivning av ”närstående”: ”Med närstående menas den som tar emot *eller har behov av omsorg*”. Detta eftersom många närstående har behov men inte vill ta emot hjälp, men deras anhöriga kan ändå vara i behov av stöd.

Det vore också bra om programmet uppmärksammade att det finns anhöriga som stödjer och/eller vårdar flera närstående samtidigt, exempelvis en äldre förälder, partner med psykisk ohälsa och/eller barn med funktionsnedsättning, vilket innebär att den anhörige har ett utökat och mer komplext behov av stöd.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 26 november 2020 följande.

1. Spånga-Tensta stadsdelsnämnd godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det till kommunstyrelsen som svar på remissen.
2. Omedelbar justering.

Reservation anfördes av Ghazal Saberian (SD), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Rashid Mohammed (V), Anna Jonazon (S) och tjänstgörande ersättaren Karin Ploen (Fi), *bilaga 1*.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 5 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är positiv till stadens intention att lyfta vikten av anhörigperspektivet och anhörigas behov av stöd. Programmet innehåller tydliga sammanfattningar för lagrum, målgrupper och förutsättningar för anhörigstöd. Det är positivt att staden i programmet redogör för de nya målgrupperna som tidigare inte har funnits med och att programmet genomgående lyfter en skyldighet att alla verksamheter och medarbetare ska ha fokus på anhörigperspektivet. Särskilt positivt är att programmet lyfter informationstillgänglighet för anhöriga och handläggning av direkt stöd till anhöriga. Det är bra att det nya programförslaget i än större utsträckning förtydligar att handläggare och utförare i ett tidigt skede identifierar och uppmärksammar anhörigas situation och behov av stöd.

För att uppnå en så hög likställighet som möjligt är förvaltningens uppfattning att socialförvaltningen respektive äldreförvaltningen bör få samordnande och uppföljande uppdrag för att kunna åstadkomma ett jämlikt anhörigstöd över staden. En samordnad kompetensutveckling utifrån de grupper av anhöriga och närstående som omfattas av programmet är också önskvärt utifrån likställighet. Även samverkan med regionen utifrån det lagstadgade anhörigstöd som respektive huvudman ansvarar för, bör samordnas.

Förvaltningen kan heller inte se att anhöriga till utsatta för våld i nära relation finns omnämnda i programmet. Förvaltningen vill lyfta att stadsdelens Relationsvåldscenter och Relationsvåldsteam ofta får samtal från anhöriga som är oroliga för sina anhöriga och i dagsläget finns inte ett tydligt ställe där de kan få hjälp.

Programmet tar upp att alla familjerelationer inte är goda eller främjar hälsa. Socialtjänsten behöver i dessa situationer erbjuda anhöriga stöd och uppmärksamma eventuella barns behov av stöd. Förvaltningen önskar en tydligare skrivning om att anhöriga som själva är äldre eller har en fysisk, alternativt psykisk sjukdom eller

funktionsnedsättning, särskilt behöver uppmärksammas. Dessa anhöriga riskerar alla att vara särskilt utsatta och ha svårt att själva påtala behov av stöd.

Att hålla kontakt med anhörig för att följa upp den närståendes stödinsatser förutsätter fullmakt eller dokumenterat samtycke. Fullmakt och samtycke kan dock enkelt tas tillbaka och komplikationer kan lätt uppstå om parterna inte är överens om behovet, målet med insatsen och dess utförande. En särskild samverkan mellan socialförvaltningen, äldreförvaltningen och överförmyndarförvaltningen bör ingå som ett led i stadens förstärkta fokus på stödet för anhöriga.

Anhöriga till personer som omfattas av bestämmelsen i 5 kap 10 § SoL

Anhöriggrupperna är i programmet uppdelade i olika avsnitt utifrån närståendes problematik. Förvaltningen menar att flera faktorer som nämns i endast ett avsnitt är gällande för samtliga målgrupper i det lagstadgade anhörigstödet.

I avsnittet *Anhöriga till personer som är äldre* beskrivs anhörigstöd utifrån äldre närstående med demens. Förvaltningen vill även uppmärksamma behovet utifrån närståendeproblematik relaterad till somatiska svårigheter. Förvaltningen saknar även en skrivning gällande målgruppen äldres förändring över tid, vilket idag ställer andra krav på det anhörigstöd staden erbjuder än vad som traditionellt har ansetts tillgodose behovet. Förvaltningen ser bland annat en högre andel anhöriga som bor långt ifrån sina närstående, kulturella- och språkliga behov samt trångboddhet med anhöriga i flera generationer vilket kräver anpassningar i det stöd staden erbjuder.

Avsnittet *Anhöriga till personer med psykisk sjukdom eller funktionsnedsättning* utgår enbart ifrån anhöriga till personer med schizofreni och schizofreniliknande tillstånd, istället för att ha en mer allmänt hållen skrivning avseende anhöriggruppen. Den psykiska ohälsan ökar i samhället och så även stadens samt regionens riktade insatser för de närstående. Förvaltningens bedömning är att avsnittet bör innehålla mer allmänna skrivelser om de som omfattas av denna breda anhöriggrupp. Mer konkreta skrivelser gällande hur stödet för målgruppen ska utformas vore däremot bra.

Anhöriga till personer som inte omfattas av bestämmelsen i 5 kap 10 § SoL

Det är positivt att *Barn som anhöriga* inkluderas i stadens målgrupp för anhörigstöd. Förvaltningen önskar dock ett förtydligande av att barn som anhöriga inte endast förekommer när en vuxen omsorgsgivare har ett stödbehov. Detta kan exempelvis avse barn i generationsboende med en äldre närstående i behov av stöd eller i familjer där ett syskon har behov av stöd. Förvaltningen ser behov av ett förtydligande av vilket stöd som avses för barn och unga inom ramen för programmet.

Förvaltningen är positiv till uppdraget att förebyggande identifiera och stödja barn som anhöriga. Detta kan ytterligare förstärka nuvarande arbete för barn och unga särskilt i stadens särskilt utsatta områden. För att nå önskad effekt gällande att identifiera barn som anhöriga önskar förvaltningen att detta ansvar tydliggörs även i socialförvaltningens, utbildningsförvaltningens och idrottsförvaltningens uppdrag och förebyggande arbete.

Avseende stöd som avses i avsnitten *Anhöriga till personer med koppling till våldsbejakande extremism*, *Anhöriga till personer med en kriminell livsstil* samt *Anhöriga till personer som drabbats av skjutningar och dödligt våld* vill förvaltningen framhålla följande:

Inom stadsdelen pågår i dagsläget ett utvecklingsarbete gällande stöd till anhöriga och närstående. Utifrån frågans komplexitet är det förvaltningens uppfattning att det behövs gemensamma stadsövergripande arbetssätt och ett större kompetensutvecklingsstöd.

Därutöver ser förvaltningen en särskild problematik och ett behov av förtydligande gällande vilket ansvar som avses åligga stadsdelsförvaltningarna gällande stöd för *Anhöriga till personer som drabbats av skjutningar och dödligt våld* i de fall den anhörige/närstående avlidit. Traumabehandling och stöd till efterlevande är inte ordinarie arbetsuppgifter inom socialtjänstens anhörigstöd och denna kompetens finns inte idag i förvaltningen utan inom regionen och hos andra samhällsaktörer med utarbetade rutiner och kompetens för detta. Ett förtydligande behövs även i frågan om huruvida anhöriga eller närstående till avlidna till följd av exempelvis suicid, trafikolycka eller våld i nära relationer, också omfattas.

Biståndsbedömt stöd

I dagens sociala system, paraplyet, finns inte insatstypen *anhörigstöd* vilket föreslås vara den beviljade insatsen som ges enligt 4 kap 1 § SoL. Ett nytt system, Esset, är under uppbyggnad där detta eventuellt skulle kunna byggas in. Detta är dock inte inplanerat i dagsläget.

Södermalms stadsdelsnämnd

Södermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 26 november 2020 följande.

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Södermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 16 oktober 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ställer sig positiv till Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2021-2024. Programmet kan stötta verksamheterna att ge stöd till anhöriga och att bidra till att skapa förutsättningar för välbefinnande, trygghet och meningsfullhet för den anhöriga och därmed också den närstående, det vill säga den som tar emot omsorg, vård och stöd.

I slutet av programmet finns en åtgärdslista i vilken det på ett överskådligt sätt tydliggörs vad som ska genomföras och hur ansvarsfördelningen för dessa åtgärder ser ut under programperioden. Det är särskilt positivt att punkten ”Informationstillgänglighet för anhöriga” finns med i åtgärdslistan, då detta är ett angeläget utvecklingsområde.

Målgruppen för anhörigstödet är breddad i det reviderade programmet. Målgrupper som saknas i programmet, enligt förvaltningen, är anhöriga till personer som utsatts för eller utsatt någon för våld i nära relation och personer som utsatts för

hedersrelaterat våld och förtryck. I nuläget arbetar stadens relationsvåldscentrum endast med offer och förövare, inte deras anhöriga.

Det är särskilt viktigt att programmet betonar att anhörigperspektivet ska genomsyra alla verksamheter och yrkesgrupper som möter anhöriga. Inom äldreomsorgen nämns att biståndshandläggare har detta ansvar. Det vore bra och tydliggörande om fler berörda yrkesgrupper och medarbetare lyftes fram i programmet.

Enligt programmet ska den anhöriga söka insatser för egen del i den stadsdelsförvaltning där hen bor. Det är dock inte ovanligt att anhöriga kontaktar anhörigstödet där den som behöver stödet bor, vilket ibland kan vara till fördel då förvaltningar exempelvis kan ge olika hjälpinsatser riktade till den närstående. Kontakt med biståndshandläggaren sker också där den närstående bor. Anhörigstöd kan därför med fördel ges även i den stadsdelsförvaltning där den närstående bor, om utrymme finns. Det enskilda stödet innebär oftast några enstaka samtal. Idag sker en samverkan över stadsdelsgränserna för att det ska vara möjligt att erbjuda ett brett utbud av gruppstöd.

I programmet finns en jämställdhetsanalys i vilken sägs att kvinnor i högre grad än män upplever att omsorgsgivandet påverkar livskvaliteten negativt. Det arbete som beskrivs i programmet omfattar både kvinnor och män och är i det hänseendet könsneutralt. Det är viktigt att uppmärksamma att de flesta anhöriga är i yrkesverksam ålder och att det kan vara svårt att kombinera förvärvsarbete och anhörigomsorg. Fler kvinnor än män har gått ned i arbetstid eller tvingats lämna arbetet på grund av omsorg av närstående. Anhörigstödet behöver utformas så att det är möjligt att fortsätta yrkesarbete och att stödet anpassas individuellt för att underlätta situationen för den anhöriga.

Kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor

Kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågors yttrande inkom den 24 november 2020 och har i huvudsak följande lydelse.

Kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor har fått Stockholm stads program för stöd till anhöriga 2021-2024 på remiss. Rådet anser programmet överlag vara bra och välarbetat men har en del medskick som är viktiga att beakta.

Det kan inte nog understrykas att anhörigstöd är ett frivilligt åtagande som kommunen inte kan räkna med. Det är den anhörige som ska aktualisera en eventuell medverkan i omvårdnaden av en anförvant. Det får inte vara kommunen som tar upp och aktualiserar den frågan, något som kan uppfattas som påtryckningar av anhöriga att delta i omsorgen.

Tyvärr villkorar socialtjänstlagen att personer idag inte kan få stöd ifall detta kan tillgodoses på annat sätt, exempelvis då genom en anhörig. Något som kan skapa en ofrivillig situation för både brukare samt anhörig. Det är också en skrivelse i lag som medför att en rad personer fråntas stöd med hänvisning till anhörig utan att det görs en bedömning om det är lämpligt i det aktuella fallet. Skrivelsen i lag kan förvisso lämpa sig vid frågor om ekonomiskt bistånd men sämre i fråga om socialt bistånd. Det faktum att en förälder, barn eller partner teoretiskt kan ledsaga en person om dagarna eller agera boendestöd, hemtjänst med mera betyder inte att de gör det eller ens att det är lämpligt att det gör det. Dåliga exempel på det är fall när barnen förväntas sköta om hushållet å förälderns vägnar och likaså par som skiljer sig för att det inte blir hållbart att den funktionshindrade nekas stöd så länge de är ett par. Likaså att en anhörig är ofta en kvinna och därmed en kvinnofälla. Det finns även destruktiva förhållanden som inte kan avslutas för att de går miste om stöd och det är oklart om kommunen kommer tillhandahålla stöd.

Därför behöver det framgå tydligt att beslut om anhörigvård måste beslutas i samklang mellan anhörig; vårdtagare; biståndshandläggare samt utförare av övrig vård. Likaså måste det tydliggöras vilket stöd som kan erbjudas anhöriga i form av råd och service. En anhörigvårdare ska ha rätt att sätta gränser och ha en tydlig bild av vad han/hon mäktar med. En fysiskt och psykiskt utsliten anhörigvårdare kommer att belasta vård och omsorg med tillhörande kostnader som följd. Kommunikationen mellan exempelvis anhörigkonsulenter och anhörigvårdare kan inte nog betonas och anhöriga måste garanteras en vettig arbetssituation. En anhörigvårdare får inte bli ett verktyg för att minimera stadens kostnader.

Rådet anser därför att staden bör understryka i programmet att omsorg via anhörig ska vara ett frivilligt åtagande byggt på självbestämmande. Detta för att öka frivilligheten i åtagandet och för att förhindra att enskilda utelämnas utan stöd.

Rådet ifrågasätter även att anhöriga till personer med koppling till våldsbejakande extremism samt anhöriga till personer med en kriminell livsstil ska kunna omfattas av anhörigstödet. Anhörigstöd handlar i stor utsträckning om att erbjuda praktisk hjälp till

exempel avlösning och dagverksamhet. Det är det inte frågan om i dessa grupper. En utökning av målgruppen kräver mer resurser och utökad kompetens. Finns inte det så riskerar stödet till funktionshindrade att urholkas. Problematiken i dessa grupper är komplicerad och riskerna med att utöka gruppen är inte belysta.

Demensföreningen i Stockholm

Demensföreningen i Stockholms yttrande inkom den 5 november 2020 och har i huvudsak följande lydelse.

Det är ett ambitiöst program som täcker in mycket runt anhörigsituationen. Det är bra att fokus lagts på att alla medarbetare i staden skall ha anhörigperspektiv vid mötet med närstående.

Stockholms demensförening saknar gruppen nysjuka med kognitiv sjukdom under 65 år med unga anhöriga med särskilda behov. Det är en grupp som växer och ofta hamnar mellan stolarna, när de fått sin diagnos men fortfarande inte är i behov av biståndsbeslut.

Kognitiva sjukdomar och demensdiagnoser ligger säkert under snittet om äldre, vilket inte känns rätt idag, då vi vet att denna grupp under 65 år växer.

Avsnittet som handlar om samarbete har fått med mycket och känns bra. Men demensföreningen anser att det inte bara är viktigt att socialtjänsten och hälso- och sjukvården samarbetar för att ge bästa möjliga stöd. De skall göra det också!

Det är också viktigt att det i programmet tydligt framgår att det skall finnas tillräckligt med personal för att anhörigstödet skall fungera samt att personalen kan hantera anhörigstöd och att de får de verktyg de behöver för att klara det.

Eftersom många anhöriga till kognitivt sjuka tar på sig ett större ansvar än de mäktar med och därmed drabbas av hälsoproblem är det särskilt viktigt med ett tidigt samhällsansvar. Samarbetet mellan hälso- och sjukvården måste här förbättras.

Det finns många bra exempel på stöd till anhöriga. Det är viktigt att det når ut till de som behöver stödet. Vem ställer frågan till anhörig om han/hon behöver stöd och hjälp och när ställs frågan?

Flera ideella organisationer bidrar med insatser för anhöriga. Demensföreningen i Stockholm har sedan många år en utvecklad och betydelsefull verksamhet med stöd till anhöriga för personer med kognitiv svikt och demenssjukdomar.

Det är därför av stor vikt att staden stödjer organisationer ekonomiskt, då denna verksamhet är av stor betydelse för närstående.

Funktionsrätt Stockholms stad

Funktionsrätt Stockholms stads yttrande inkom den 25 november 2020 och har i huvudsak följande lydelse.

Funktionsrätt Stockholms stad - är en paraplyorganisation för funktionshindersonsorganisationer verksamma inom staden. Vi verkar bl.a. för att stärka våra medlemsföreningars arbete för mänskliga rättigheter, full delaktighet och jämlikhet på alla områden i samhället. Funktionsrätt Stockholms stad representerar 32 föreningar med sammanlagt drygt 30 000 enskilda medlemmar inom ett brett spektrum av funktionsnedsättningar.

Det är mycket bra att staden lägger ner fokus på att stöd till anhöriga ska ges och remissversionen av programmet tar upp många viktiga frågor. Samtidigt vill vi lyfta fram att många anhöriga kämpar med att stadens insatser för personer med funktionsnedsättning inte är tillräckliga. Detta gör att mycket tid och kraft går åt till att uppmärksamma staden på brister och kräva rättigheter som närstående med funktionsnedsättning har.

I Stockholms stads Funktionshinderombudsmans rapport för 2019 står att läsa mer om stadens anhörigarbete för personer med funktionsnedsättning. Där pekas det ut att stödet till anhöriga är ett eftersatt område och att stödet inte erbjuds likvärdigt i staden. Där lyfter också FO fram att ”(--) föräldrar till barn med funktionsnedsättning har en särskilt utsatt situation. Det finns sedan länge ett omvitnat behov av stärkt samordning av stöd för barn med funktionsnedsättning. Utöver de krav på föräldrainsatser som gäller för alla barn har föräldrar till barn med funktionsnedsättning ofta mycket mer att hantera. Inte sällan kvarstår ansvaret när barnen nått vuxen ålder och föräldrarnas juridiska föräldraansvar har upphört. Exempelvis får svårigheterna på bostadsmarknaden och bristen på LSS-boenden för unga vuxna även konsekvenser för anhörigas livssituation.”

Detta visar att stadens insatser för personer med funktionsnedsättning också påverkar anhörigas livssituation. Det är en orsak till att det är viktigt att staden stärker sitt arbete generellt för personer med funktionsnedsättning. Det är förutom programmet för anhöriga en av de enskilt viktigaste åtgärderna staden kan göra.

Anhöriga ska inte behöva kämpa för de rättigheter som närstående med funktionsnedsättning har utan staden ska tillgodose de rättigheterna utan att anhöriga ska behöva ”gå in i väggen” av denna kamp. Ett exempel är när elever med funktionsnedsättning inte får det stöd de behöver för att klara sin skolgång och anhöriga tvingas gå ner i arbetstid för att hjälpa sitt barn att få sina rättigheter. Det ska inte heller vara så att den elev som inte har någon anhörig eller närstående som orkar eller kan ställa krav inte får sina rättigheter tillgodosedda. Där hade staden till exempel kunnat sätta in rutiner på central nivå för uppföljning och stöd till elever i behov. Dessutom kunde staden tillskapa en central enhet med ansvar för uppföljning av att stöd till elever sätts in där det behövs, och dit elever och vårdnadshavare kunde vända sig.

På samma vis finns det andra exempel på hur anhöriga drabbas när staden inte lyckas uppfylla de rättigheter som personer med funktionsnedsättning har och det finns också lösningar på hur staden kan uppfylla sitt ansvar enligt lag så som i vårt förslag ovan.

Det är också olämpligt att stöd enligt socialtjänstlagen är villkorat genom att personen inte ska kunna få det tillgodosett på annat sätt (se 4 kap 1 § (samt 7 § LSS). På så sätt undantas kommunens ansvar att ge stöd till enskild ifall hen har anhörig såsom make/maka, förälder eller barn som kan anses vara skyldig att ge stödet. Den enskilde i behov av stöd kan alltså tvingas bli en belastning för anhöriga. Skrivelsen i lag kan förvisso lämpa sig vid frågor om ekonomiskt bistånd men är sämre i fråga om socialt bistånd. Det faktum att en förälder, barn eller partner teoretiskt kan ledsaga en person om dagarna eller agera boendestöd, hemtjänst m.m. betyder inte att de gör det eller ens att det är lämpligt att de gör det. På grund av denna skrivelse tvingas gifta par skilja sig för att ena maken/makan ska få det stöd som krävs.

Det förekommer också att socialtjänstens nekar förälder stöd för tvätt, städning, promenad etc. vilket tvingar minderåriga barn att ta det ansvaret trots att de bör få leva som andra barn oaktat sin vårdnadshavares funktionsnedsättning. Socialtjänsten bör således aldrig få neka en förälder stöd med hänvisning att den kan få behovet tillgodosett på annat sätt om det förutsätter att barn ska axla denna roll. Vidare kan konstateras att varken LSS eller SoL stadgar att erforderlig hänsyn måste tas till barn i biståndsbedömning enligt lagen – vilket är ett problem. Således kan föräldrar t.ex. nekas förutsättningen att med ledsagning få gå på föräldrabesök på barns skola, följa med barn på vårdbesök etc då barn inte är den primära biståndssökanden. Funktionsrätt kan inte nog understryka att alla biståndsbedömningar bör inkludera en bedömning om barnets rätt när så behövs.

Det är viktigt att staden inte förlitar sig på att anhöriga alltid ska ta på sig att ta hand om och vårda närstående med funktionsnedsättning. Det ska vara frivilligt att göra insatser för närstående och staden ska inte bygga sitt arbete på att anhöriga gör insatser som de inte vill eller kan göra.

Våra förslag:

- Staden säkerställer att olika stadsdelar agerar likvärdigt gentemot anhöriga genom att följa upp de insatser som görs och utvärderar dessa.
- Staden ser till att personer med funktionsnedsättning får de insatser som de har rätt till så vi besparar anhöriga att kämpa för det som lagar och stadens riktlinjer ger rätt till.
- Staden ser på anhörigas insatser som något frivilligt som personerna *vill* göra för sina närstående och bygger inte sin verksamhet utifrån att anhöriga *ska* göra insatser.

Stockholms stads anhörigkonsulenter

Stockholms stads anhörigkonsulenters yttrande inkom den 9 december 2020 och har i huvudsak följande lydelse.

Vi anhörigkonsulenter i Stockholms stad anser att det är positivt att man inför framtagandet av ett nytt program tänkt på:

- Att programmet är strukturerat, genomtänkt och pedagogiskt för den som vill sätta sig in i anhörigstödsfrågor.
- Att man redogör för varje målgrupp som i dagsläget omfattas av lagstiftningen och respektive målgrupps behov. Både vad det gäller anhörig och närstående.
- Att man i det föreslagna programmet tydligt redogör för de nya målgrupperna som tidigare inte funnits med.
- Att man genomgående lyfter fram en skyldighet för alla verksamheter och medarbetare att ha fokus på anhörigperspektivet.
- Att det än mer i nya programmet förtydligas att både handläggare och utförare i ett tidigt skede ska identifiera och uppmärksamma anhörigas situation och behov av stöd.
- Att man anger att enskilda samtal och samtal i grupp genomförs utifrån evidens-baserade metoder. Vi önskar att man gärna exemplifierar vilka metoder som avses.
- Att man angett att anhörigas synpunkter ska dokumenteras.
- Att man skapat en övergripande åtgärdslista.
  - Särskilt positivt är att man avser att arbeta med ”Informationstillgänglighet för anhöriga” samt ”Handläggning av direkt stöd till anhöriga” då vi i vår yrkesutövning sett att detta ibland brister hos medarbetare inom staden. Alla handläggare känner t ex inte till att anhöriga har rätt att söka stöd för egen del.
  - Utifrån anhörigkonsulenternas perspektiv är arbetssättet att ”Sprida anhörig-perspektivet bland medarbetare som möter anhöriga” det mest viktiga. Detta för att alla medarbetare i staden som möter anhöriga, skall vara väl förtrogna med programmet och känna att man har ett eget ansvar i anhörigstödsrollen.

Vi anhörigkonsulenter anser att man innan beslut om att anta programmet ser över följande:

- Målgrupper som helt saknas i programmet är anhöriga till personer som *utsatts för* eller *utsatt någon* för våld i nära relation, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution, människohandel för sexuella ändamål samt sexuellt våld oberoende relation. I dagsläget arbetar stadens Relationsvåldscentrum endast med offer/förövare, inte deras anhöriga.
- Att ändra formuleringen ”tar emot” till ”är i behov av” under begreppet ”Närstående” under avsnitt 2 (sidan 12). Detta är väldigt viktigt då alla

närstående inte vill ta emot omsorg, vård eller stöd av sina anhöriga även om de bedöms ha ett behov.

- Personer under 18 år som vårdar sina närstående kallas ”unga omsorgsgivare”. (sidan 12 under rubriken ”Anhörig”)
- Under avsnitt 4, så bör rubriken ”Anhöriga till personer som är äldre” ändras till ”Anhöriga till personer med demenssjukdom” då avsnittet endast berör demens. Äldre ingår ju även i de andra målgrupperna.
- Under avsnitt 4, under rubriken ”Anhöriga till personer med psykisk sjukdom/ funktionsnedsättning” nämner man endast schizofreni och schizofreniliknande tillstånd. Stycket bör skrivas om så att det även inbegriper andra psykiatriska sjukdomar samt funktionsnedsättningar.
- Vi anhörigkonsulenter anser att programmet endast skall inbegripa anhöriga vars närstående lever (se definitionen av begreppet ”närstående”, sidan 12). Därför ska inte heller anhöriga till personer som drabbats av dödligt våld ingå som målgrupp i programmet, även om en sådan upplevelse kan anses traumatisk. Om man antar programförslaget att anhörigstöd ska ges till anhöriga vars närstående drabbats av dödligt våld, så bör även andra anhöriggrupper vars närstående avlidit på ett traumatiskt sätt ingå. T ex suicid, överdos, trafikolyckor, våld i nära relation mm. Vi menar att då ett dödsfall inträffar övergår anhörigsituationen till en annan form, ett behov av stöd i sorgebearbetning och i vissa fall traumabehandling, något som inte faller inom ramen för anhörigstödet intentioner.
- Formuleringen i programmet är att ”Den anhöriga ska söka stöd i den stadsdel där hen bor”. Dock så är alla anhörigkonsulenter inom Stockholms stad överens om att den anhörige även kan få stöd av en anhörigkonsulent i den stadsdel där den närstående är boende, om den anhörige så önskar, vilket föreslås skrivas in i programmet.
- Under avsnitt 5, punkten ”Exempel på stöd till anhöriga”, anges att man kan få ”Information om den närståendes sjukdom, funktionsnedsättning, prognos och möjligheter till stöd.” Vi anhörigkonsulenter anser att punkten bör strykas då vi inte ser vilka yrkesgrupper inom kommunen som har detta uppdrag/denna kompetens. Vi anser det vara ett ansvar som Regionen ska ta då det handlar om medicinska diagnoser/prognoser vilket inte ingår i kommunens uppdrag.
- Om punkten ändå skall tas med bör man också förtydliga vilken yrkesgrupp inom kommunen som skall utföra detta stöd.
- Anhörigkonsulenternas främsta arbetsverktyg är ”förändringsskapande samtal/ psykosociala stödsamtal” både enskilt och i grupp. Vi önskar att detta angavs i listan på sidan 27. Exempelvis så är några av anhörigkonsulenterna utbildade i den evidensbaserade metoden CRAFT vars syfte är att hjälpa anhöriga till personer med ett beroende där ett av målen är att den anhöriga ska må bättre. Detta beskrivs enkom under Behandlingsenhetens arbetssätt. ”Behandlingsenheten erbjuder förändrings-skapande samtal som vilar på kognitiva, psykodynamiska och

systemteoretiska metoder, med målet att hitta nya konstruktiva sätt att hantera sitt liv och relationer.”

- Behandlingsenhetens information på intranätet anger inte personer inom kriminell livsstil, våldsbejakande extremism eller de som drabbats av skjutningar/ dödligt våld som sin målgrupp. Ändå skriver man i programmet att ”Socialförvaltningens behandlingsenhet har i uppdrag att vara ett komplement till stadsdelsnämndernas anhörigstöd och kunna erbjuda stödsamtal med anhöriga” under dessa rubriker.
- Vi anser inte att ”Vägledande samtal” bör anges separat som en egen insats då det ingår i ”Direkt stöd”.
- Under avsnitt 5, sidan 26 finns en modell som behöver omarbetas då den är otydlig.

Reservationer m.m.

Socialnämnden

Reservation anfördes av Niclas Karlsson (SD) enligt följande.

1. Att avslå förvaltningens förslag till beslut
2. Att därutöver anföra följande:

Det är viktiga och i många fall angelägna frågor som lyfts fram i programmet. Vår inställning är dock att satsningar i första hand bör göras i preventivt syfte för att undvika att problemen alls uppstår. Med anledning av det yrkar vi avslag på förslaget med hänvisning till att pengarna ska satsas på förebyggande åtgärder.

Särskilt uttalande gjordes av Alexandra Mattsson Åkerström m fl. (V), Karin Gustafsson m.fl. (S) enligt följande.

Stadens program för stöd till anhöriga beskriver hur stadens socialtjänst ska arbeta med olika typer av stöd åt anhöriga med mål om att alla verksamheter ska ha ett anhörigperspektiv. Målgruppen har sedan förra programmet breddats till att inkludera även barn som anhöriga och anhöriga till kriminella, personer med kopplingar till extremism och personer som drabbats av skjutningar vilket vi välkomnar. Målgruppen är alltså vidgad till att omfatta fler än vad som socialnämnden enligt lag är ansvariga för och betydligt fler personer än vad som man med dagens antal anhörigstödjare kan antas hinna med.

Att staden har ett anhörigstödjande arbete förebygger ohälsa hos anhöriga och kan vara livsavgörande i en svår situation i hemmet. Det kan också vara avgörande för att man som anhörig kan förvärvsarbeta och orka med familjeliv samtidigt som en närstående är till exempel sjuk.

Det är också oerhört viktigt att barn som lever nära en förälder eller ett syskon med psykisk ohälsa, sjukdom eller kriminella problem kan uppmärksammas och får information kring rättigheter och stöd som kan ges. Barn som inte fångas upp tidigt riskerar att utvecklas ogynnsamt och skapa sig egna förställningar till varför vardagen ser ut som den gör.

Det framgår att stadsdelsnämnderna eller civilsamhället inte har varit involverade i framtagandet av programmet vilket är beklagligt. Idag utförs det anhörigstödjande arbetet av personal i stadsdelsnämnderna och hos civilsamhället finns också mycket kunskap kring vad staden kan förbättra för målgrupperna vilket hade varit bra ta tillvara.

För att programmet ska kunna genomföras och levas upp till behöver likställigheten öka mellan stadsdelsnämnderna, fler personal anställas för att möta den utvidgade målgruppen och kompetenshöjande insatser till personalen budgeteras för. Det räcker inte att skriva i ett program att fler ska få anhörigstöd om inte fler personal anställs som också får de verktyg som kan behövas för att utföra insatser. Vidare finns

det troligen många fördelar med att organisera anhörigstödet mer i regioner över staden men detta måste också ske utan att den lokala förankringen försvinner. Särskilt viktigt är det för grupper som har svårt att ta sig utanför den egna stadsdelen och inte kan komma till bland annat de gemensamma träffarna.

Äldrenämnden

Reservation anfördes av Göran Ek (SD) enligt följande.

1. Att avslå förvaltningens förslag till beslut
2. Att därutöver anföra följande:

Det är viktiga och i många fall angelägna frågor som lyfts fram i programmet. Vår inställning är dock att satsningar i första hand bör göras i preventivt syfte för att undvika att problemen alls uppstår. Med anledning av det yrkar vi avslag på förslaget med hänvisning till att pengarna ska satsas på förebyggande åtgärder.

Särskilt uttalande gjordes av Mirja Räihä m.fl. (S) enligt följande.

Anhörigskapet fördelar sig relativt jämnt mellan kvinnor och män i tid och frekvens, men för kvinnor får det fler negativa följder i det övriga livet. Kvinnor upplever i högre grad än män att omsorgsgivandet påverkar livskvaliteten och andra delar av livet negativt och anledningarna till det är något staden behöver utreda och arbeta med att stävja.

För att programmet ska kunna genomföras och levas upp till behöver likställigheten öka mellan stadsdelsnämnderna, fler personal anställas för att möta den utvidgade målgruppen och kompetenshöjande insatser till personalen budgeteras för. Det räcker inte att skriva i ett program att fler ska få anhörigstöd om inte fler personal anställs som också får de verktyg som kan behövas för att utföra insatser. Vidare finns det troligen många fördelar med att organisera anhörigstödet mer i regioner över staden men detta måste också ske utan att den lokala förankringen försvinner. Särskilt viktigt är det för grupper som har svårt att ta sig utanför den egna stadsdelen och inte kan komma till bland annat de gemensamma träffarna.

Särskilt uttalande gjordes av Robert Mjörnberg m.fl. (V) enligt följande.

Stadens program för stöd till anhöriga beskriver hur stadens socialtjänst ska arbeta med olika typer av stöd åt anhöriga med mål om att alla verksamheter ska ha ett anhörigperspektiv. Målgruppen har sedan förra programmet breddats till att inkludera även barn som anhöriga och anhöriga till kriminella, personer med kopplingar till extremism och personer som drabbats av skjutningar vilket vi välkomnar. Målgruppen är alltså vidgad till att omfatta fler än vad som socialnämnden enligt lag är ansvariga för och betydligt fler personer än vad som man med dagens antal anhörigstödjare kan antas hinna med.

Att staden har ett anhörigstödjande arbete förebygger ohälsa hos anhöriga och kan vara livsavgörande i en svår situation i hemmet. Det kan också vara avgörande för att

man som anhörig kan förvärvsarbeta och orka med familjeliv samtidigt som en närstående är till exempel sjuk.

Det är också oerhört viktigt att barn som lever nära en förälder eller ett syskon med psykisk ohälsa, sjukdom eller kriminella problem kan uppmärksammas och får information kring rättigheter och stöd som kan ges. Barn som inte fångas upp tidigt riskerar att utvecklas ogynnsamt och skapa sig egna förställningar till varför vardagen ser ut som den gör.

Det framgår att stadsdelsnämnderna eller civilsamhället inte har varit involverade i framtagandet av programmet vilket är beklagligt. Idag utförs det anhörigstödande arbetet av personal i stadsdelsnämnderna och hos civilsamhället finns också mycket kunskap kring vad staden kan förbättra för målgrupperna vilket hade vart bra ta tillvara.

För att programmet ska kunna genomföras och levas upp till behöver likställigheten öka mellan stadsdelsnämnderna, fler personal anställas för att möta den utvidgade målgruppen och kompetenshöjande insatser till personalen budgeteras för. Det räcker inte att skriva i ett program att fler ska få anhörigstöd om inte fler personal anställs som också får de verktyg som kan behövas för att utföra insatser. Vidare finns det troligen många fördelar med att organisera anhörigstödet mer i regioner över staden men detta måste också ske utan att den lokala förankringen försvinner. Särskilt viktigt är det för grupper som har svårt att ta sig utanför den egna stadsdelen och inte kan komma till bland annat de gemensamma träffarna.

Bromma stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Anders Edin (SD) enligt följande.

Att avslå förvaltningens förslag till beslut och att därutöver anföras följande:

Det är viktiga och i många fall angelägna frågor som lyfts fram i programmet. Vår inställning är dock att satsningar i första hand bör göras i preventivt syfte för att undvika att problemen alls uppstår. Med anledning av det yrkar vi avslag på förslaget med hänvisning till att pengarna ska satsas på förebyggande åtgärder.

Särskilt uttalande gjordes av Johan Heinonen m.fl (S) och Lillemor Samuelsson (V) enligt följande.

Stadens program för stöd till anhöriga beskriver hur stadens socialtjänst ska arbeta med olika typer av stöd åt anhöriga med mål om att alla verksamheter ska ha ett anhörigperspektiv. Målgruppen har sedan förra programmet breddats till att inkludera även barn som anhöriga och anhöriga till kriminella, personer med kopplingar till extremism och personer som drabbats av skjutningar vilket vi välkomnar. Målgruppen är alltså vidgad till att omfatta fler än vad som socialnämnden enligt lag är ansvariga för och betydligt fler personer än vad som man med dagens antal anhörigstödjare kan antas hinna med.

Att staden har ett anhörigstödande arbete förebygger ohälsa hos anhöriga och kan vara livsavgörande i en svår situation i hemmet. Det kan också vara avgörande för att man som anhörig kan förvärvsarbeta och orka med familjeliv samtidigt som en närstående är till exempel sjuk.

Det är också oerhört viktigt att barn som lever nära en förälder eller ett syskon med psykisk ohälsa, sjukdom eller kriminella problem kan uppmärksammas och får information kring rättigheter och stöd som kan ges. Barn som inte fångas upp tidigt riskerar att utvecklas ogynnsamt och skapa sig egna föreställningar till varför vardagen ser ut som den gör.

Det framgår att stadsdelsnämnderna eller civilsamhället inte har varit involverade i framtagandet av programmet vilket är beklagligt. Idag utförs det anhörigstödande arbetet av personal i stadsdelsnämnderna och hos civilsamhället finns också mycket kunskap kring vad staden kan förbättra för målgrupperna vilket hade vart bra ta tillvara.

För att programmet ska kunna genomföras och levas upp till behöver likställigheten öka mellan stadsdelsnämnderna, fler personal anställas för att möta den utvidgade målgruppen och kompetenshöjande insatser till personalen budgeteras för. Det räcker inte att skriva i ett program att fler ska få anhörigstöd om inte fler personal anställs som också får de verktyg som kan behövas för att utföra insatser. Vidare finns det troligen många fördelar med att organisera anhörigstödet mer i regioner över staden men detta måste också ske utan att den lokala förankringen försvinner. Särskilt viktigt är det för grupper som har svårt att ta sig utanför den egna stadsdelen och inte kan komma till bland annat de gemensamma träffarna.

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Max Almflod (SD) enligt följande.

1. Att avslå förvaltningens förslag till beslut
2. Att därutöver anföra följande:

Det är viktiga och i många fall angelägna frågor som lyfts fram i programmet. Vår inställning är dock att satsningar i första hand bör göras i preventivt syfte för att undvika att problemen alls uppstår. Med anledning av det yrkar vi avslag på förslaget med hänvisning till att pengarna ska satsas på förebyggande åtgärder.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Janina Fond (SD) enligt följande.

1. Att avslå förvaltningens förslag till beslut
2. Att därutöver anföra följande:

Det är viktiga och i många fall angelägna frågor som lyfts fram i programmet. Vår inställning är dock att satsningar i första hand bör göras i preventivt syfte för att

undvika att problemen alls uppstår. Med anledning av det yrkar vi avslag på förslaget med hänvisning till att pengarna ska satsas på förebyggande åtgärder.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Mads Lundgaard (SD) enligt följande.

1. Att avslå förvaltningens förslag till beslut
2. Att därutöver anföra följande:

Det är viktiga och i många fall angelägna frågor som lyfts fram i programmet. Vår inställning är dock att satsningar i första hand bör göras i preventivt syfte för att undvika att problemen alls uppstår. Med anledning av det yrkar vi avslag på förslaget med hänvisning till att pengarna ska satsas på förebyggande åtgärder.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Ghazal Saberian (SD) enligt följande.

1. Att avslå förvaltningens förslag till beslut
2. Att därutöver anföra följande:

Det är viktiga och i många fall angelägna frågor som lyfts fram i programmet. Vår inställning är dock att satsningar i första hand bör göras i preventivt syfte för att undvika att problemen alls uppstår. Med anledning av det yrkar vi avslag på förslaget med hänvisning till att pengarna ska satsas på förebyggande åtgärder.

Särskilt uttalande gjordes av Rashid Mohammed (V), Anna Jonazon (S) och tjänstgörande ersättaren Karin Ploen (Fi) enligt följande.

Stadens program för stöd till anhöriga beskriver hur stadens socialtjänst ska arbeta med olika typer av stöd åt anhöriga med mål om att alla verksamheter ska ha ett anhörigperspektiv. Målgruppen har sedan förra programmet breddats till att inkludera även barn som anhöriga och anhöriga till kriminella, personer med kopplingar till extremism och personer som drabbats av skjutningar vilket vi välkomnar. Målgruppen är alltså vidgad till att omfatta fler än vad som socialnämnden enligt lag är ansvariga för och betydligt fler personer än vad som man med dagens antal anhörigstödjare kan antas hinna med.

Att staden har ett anhörigstödjande arbete förebygger ohälsa hos anhöriga och kan vara livsavgörande i en svår situation i hemmet. Det kan också vara avgörande för att man som anhörig kan förvärvsarbeta och orka med familjeliv samtidigt som en närstående är till exempel sjuk.

Det är också oerhört viktigt att barn som lever nära en förälder eller ett syskon med psykisk ohälsa, sjukdom eller kriminella problem kan uppmärksammas och få

information kring rättigheter och stöd som kan ges. Barn som inte fångas upp tidigt riskerar att utvecklas ogynnsamt och skapa sig egna föreställningar till varför vardagen ser ut som den gör.

Det framgår att stadsdelsnämnderna eller civilsamhället inte har varit involverade i framtagandet av programmet vilket är beklagligt. Idag utförs det anhörigstödande arbetet av personal i stadsdelsnämnderna och hos civilsamhället finns också mycket kunskap kring vad staden kan förbättra för målgrupperna vilket hade vart bra ta tillvara.

För att programmet ska kunna genomföras och levas upp till behöver likställigheten öka mellan stadsdelsnämnderna, fler personal anställas för att möta den utvidgade målgruppen och kompetenshöjande insatser till personalen budgeteras för. Det räcker inte att skriva i ett program att fler ska få anhörigstöd om inte fler personal anställs som också får de verktyg som kan behövas för att utföra insatser. Vidare finns det troligen många fördelar med att organisera anhörigstödet mer i regioner över staden men detta måste också ske utan att den lokala förankringen försvinner. Särskilt viktigt är det för grupper som har svårt att ta sig utanför den egna stadsdelen och inte kan komma till bland annat de gemensamma träffarna